

BÁRTA, Miroslav. KOVÁŘ, Martin. FOLTÝN, Otakar (eds.). *Povaha změny: bezpečnost, rizika a stav dnešní civilizace*. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-641-3.

Antonín Novotný,^a Richard Stojar^b

Na první pohled se kniha s názvem *Povaha změny* a podtitulem *Bezpečnost, rizika a stav dnešní civilizace*, která obsahuje příspěvky celkem 20 autorů, jeví značně nesourodá. Příspěvky v knize, jejímiž editory se stali egyptolog Miroslav Bárta, historik moderních dějin Martin Kovář a důstojník generálního štábu Armády České republiky Otakar Foltýn, nicméně spojuje vědomí, že vše, co se v současném světě děje, souvisí s minulostí, a zároveň, že budoucnost je vymezena současnými rozhodnutími. Značně nesourodá skupina autorů - přírodovědců, archeologů, historiků i vojáků v činné službě a vojenských expertů navazuje zejména na knihy egyptologa M. Bárty (*Kolaps neznámená konec*, 2013) a historika moderních dějin M. Kováře (*Noc v Mariboru*, 2015). Současně také rozvíjí názory na současný vývoj západních společností v rámci různých profesních oblastí, které byly probírány na mezioborové konferenci v prostorách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v dubnu 2013 nebo na konferenci v roce 2014 na Generálním štábu AČR. Zabývá se otázkami kolapsů a regenerací přírodních systémů i civilizací a identifikací problémů, které bude patrně nutné dříve či později řešit.

V předmluvě této knihy je uvedeno: „*Knížka, kterou držíte v rukou, má jediný cíl. Předložit čtenářům a zájemcům o to, co se v současném světě děje, pokud možno nezkrácený obraz procesů a trendů, které přicházejí jako dědictví minulosti, ale které budou zejména určovat to, jaká bude naše budoucnost. Mantinely budoucnosti pak budou vymezeny našimi současnými rozhodnutími.*“ S přáním vyjádřeným v tomto záměru tvůrců knihy v druhé části této předmluvy se dá souhlasit, nicméně lze vést s autory polemiku, zda se jim to v této publikaci podařilo. Autoři uvádí, že nechtějí šířit špatné zprávy, nebo dokonce neklid, ale snaží se pojmenovat a detailněji popsat trendy, kterým z různých důvodů nevěnujeme dostatek pozornosti. Svým zaměřením a rozsahem tato publikace o více jak 300 stranách ve svých hodnoceních poskytuje v některých článcích určité vodítko, kdy jsou ve shromážděných textech v dlouhodobé perspektivě mimo jiné hodnoceny faktory jako bezpečnostní situace, stav energetických zdrojů, klimatické změny, komplexita společnosti nebo vzdělání či postavení a role rodiny v současné společnosti. Velmi nevyvážený je ovšem rozsah příspěvků, který se pohybuje od minimalistické délky 2,5 strany v příspěvku R. Fialy (str. 150-153) nebo 3,5 strany

^a Centre for Security and Military Strategic Studies, University of Defence, Brno, Czech Republic.
E-mail: antonin.novotny@unob.cz.

^b Centre for Security and Military Strategic Studies, University of Defence, Brno, Czech Republic.
E-mail: richard.stojar@unob.cz.

v článku P. Robejška (str. 270-274) na straně jedné, až po 32stránkovou studii R. Maříka a V. Dulíkové *Matematické vyjádření komplexity společnosti*, obsahující diferenciální rovnice, grafy, vzorce a popisující systémové modely (str. 98-129). Publikace se tak jeví spíše jako sborník příspěvků z konference, které v některých případech byly dále důkladněji rozpracovány, v jiných však zůstaly ve své prvotní podobě, určené pro několikaminutové vystoupení. Navzdory této skutečnosti publikace může být přínosem nejen pro ty, kteří neměli možnost se těchto konferencí zúčastnit, ale i pro ty, kteří se jich zúčastnili. Knižní vydání je pochopitelně daleko obsáhlejší a poskytlo některým autorům odpovídající prostor pro prezentaci svých myšlenek. Aby však předkládaná témata byla dostatečně prezentována, zasloužilo by si každé svoji vlastní monografii, čímž by se však ztratila výhoda této publikace, soustředění hlavních vývojových trendů do jedné knihy a pokus o určitou syntézu... Přes uvedené problémy se jeví vydání knihy ve stávající podobě jako dobrý počín a může přispět k realizaci zde vyslovené výzvy....

„S historicky bezprecedentně největšími prostředky a dosavadní nejvyšší úrovní znalostí v současnosti kontrastuje alarmující nepřipravenost na krize. Je otázkou, zda už dávno nenastal čas to změnit“ (str. 16). Pokud by se ovšem publikace měla věnovat předkládaným tématům vyváženě, měly snad být příspěvky v ní uvedené v přibližně stejném rozsahu, neboť uvedený formát vytváří dojem buď nespécifikované prioritizace vyjádřené délkou příspěvků, nebo ochotou či neochotou jednotlivých autorů na svém příspěvku pracovat. V úvodní části mimo předmluvy a stručného společného zamýšlení editorů, jsou zařazeny články M. Bárty (*Makrohistorie a přerušované rovnováhy. O dynamice dějin*), M. Kováře (*Jak přežít „kolaps“ aneb „Poučení z krizového vývoje“ dějin Velké Británie v první polovině dvacátého století*) a V. Cílka, který v příspěvku *Políbit Zemi a pozdravit Slunce. Hybridní svět rizik a nadějí* zkoumá „hybridní svět rizik a nadějí“. Tyto texty mají z hlediska obsahu či názoru editorů patrně klíčový charakter, neboť další autoři jsou uváděni v pořadí, které snad vymezuje určité tematické okruhy, byť jejich specifikace se zde neobjevuje.

Vzhledem k rozsahu publikace není cílem této recenze hodnotit všechny uvedené příspěvky, celkově jich je zde devatenáct a stylem, obsahem, kvalitou i rozsahem se výrazně liší. Mnohé úvahy míří k dávným civilizačním kolapsům a patrně to není jen proto, že v poslední době jsou akademici na celém světě slovy jako „kolaps“ či „krize“ posedlí, jak ve svém textu s mírnou nadsázkou konstatuje Martin Kovář. Velmi frekventovaným výrazem je v textu i adjektivum „hybridní“. Nalezneme ho nejen v příspěvku V. Cílka, který konstatuje, že: *„Hybridní svět je systém, ve kterém vedle sebe existují různá etnika, náboženské systémy, vládní i nevládní organizace, dobří lidé i padouši. Bylo tomu tak vždycky, ale nová situace je v tom, že lidí přibýlo, jsou mnohem víc propojeni, dochází ke klimatickým změnám a komoditním šokům. Poprvé po dlouhé době se obáváme nedostatku vody, potravin a demokracie. Před dvěma lety jsem s výjimkou historických pořadů a knih skoro nikdy neslyšel slovo ‚válka‘. Dnes se začíná opět používat, i když mluvíme o současnosti,“* objasňuje tento geolog a esejist (s. 55). Ve svém, do tří částí rozděleném textu popisuje nejprve současný svět očima historika Nialla Fergusona (o budoucnosti civilizace rozhodují kvalitní instituce), v druhé části se zabývá zprávou o stavu světa, zejména ze série Světového ekonomického fóra *Global risk* (s novým vývojem se neustále objevují i nová rizika, např. odolné kmeny bakterií, hybridní války, opětovná eskalace zamrzlých konfliktů nebo nebezpečí plynoucí z internetu a všudypřítomného kyberprostoru) a ve třetí se věnuje rizikům, která ze současného vývoje mohou plynout pro českou společnost. Z hlediska bezpečnostní

komunity budou patrně nejvíce sledované texty autorů spjatých s AČR či rezortem obrany. Již zmíněnou „hybridní“ problematikou, tentokrát při vedení bojové činnosti, se v publikaci rovněž zabývá i K. Řehka, v současnosti působící jako ředitel Ředitelství Speciálních sil Ministerstva obrany. Z pozice aktivního vojáka, který účastnil řady zahraničních misí, konstatuje, že: *„Nekonvenční a hybridní způsoby vedení války nejsou nový fenomén, ale v dnešní době pro nás získávají nový a větší význam, protože jsou naším potenciálním protivníkům stále více dostupné, protože snižují účinnost naší obranné strategie a protože na ně nejsme připraveni. Svým způsobem se již můžeme nacházet ve válce, i když ne jejím tradičním pojetí. Často si to ale neuvědomujeme nebo si to odmítáme připustit“* (str. 227).

Otakar Foltýn, důstojník Generálního štábu AČR se ve svém příspěvku nazvaném *Proč lidé válčí?* zamýšlí nad důvody, které vedou k válce a zároveň uvádí, že se jedná o mimořádně důležitou problematiku pro stanovení správných strategií v jednotlivých konfliktech. Znalost příčin válek také podle něj usnadňuje identifikaci předpokladů vítězství, ale může i vést k předcházení samotného vzniku ozbrojených konfliktů (str. 155). Další z autorů z řad příslušníků AČR - první zástupce Náčelníka Generálního štábu AČR generálporučík Jiří Baloun se vyjadřuje ve svém textu *Bezpečnost budoucnosti. Vývoj aktuálních hrozeb z pohledu armády* k problematice jednotlivých druhů konfliktů nejenom po stránce způsobu vedení boje (asymetrické, terorismus...), ale i k jednotlivým regionům, popř. státům, kde v současnosti boje probíhají nebo kde lze očekávat jejich rozšíření. Jeho vyjádření jsou však částečně rozmělněna oznámením, že by se jedná o příslušníka AČR zastávajícího v současnosti druhou nejvyšší funkci a v minulosti funkci Stálého vojenského představitele České republiky ve velitelství NATO, jsou myšlenky a tvrzení uvedená v tomto textu výhradně vyjádřením jeho osobních názorů a nepředstavují oficiální stanovisko AČR nebo MO ČR (str. 194). Do pomyslného vojenského okruhu autorů spadá i F. Šulc s úvahou na téma *Demilitarizace České republiky a cesta k nápravě*, v níž analyzuje pozvolné snižování schopností ozbrojených sil i povědomí občanů o potřebné obranyschopnosti státu, k nimž kontinuálně dochází již od vzniku ČR a snaží se nastínit možné způsoby, jak tento negativní trend změnit. K vojenské problematice má relativně blízko i text *Co nás může naučit zkušenost z obléhání Sarajeva* od M. Zrna, který však bohužel žádné poučení nepřináší a představuje jen nesourodý a povrchní pohled na konflikt v Bosně a Hercegovině z první poloviny 90. let 20. století. Je zde však alespoň ilustrována pozoruhodná životaschopnost některých dobových mýtů či propagandistických tvrzení, neboť text obsahuje i takové klišé jako hodnocení někdejší jugoslávské armády jako *„papírově čtvrté nejsilnější v Evropě“* (s. 238). Řada dalších příspěvků svým obsahovým zaměřením sice odpovídá podnázvem vymezenému tematickému okruhu, nelze zde však vzhledem k jejich značně odlišnému zaměření hledat společnou myšlenkovou linii či v předmluvě slibované souvislosti. Najdeme zde třeba příspěvek rodinných psychoterapeutů L. Trapkové a V. Chvály *Organismus rodiny v ohrožení*, popisující probíhající společenské změny a jejich dopady na model tradiční rodiny i úvahu jaderné expertky D. Drábové o nepředvídatelném světě energetiky. Orientalista L. Kropáček se zde zamýšlí nad *Kolapsy a kontinuitou ve světě islámu*, zatímco soudce Nejvyššího soudu R. Fiala nastoluje otázku, zda *Je právo hradbou naděje, nebo bažinou zklamání?*, politolog P. Robejšek zkoumá *Krizi ekonomické a politické konkurenceschopnosti západního modelu* a politik P. Gazdík bádá na téma *Krizi (a) politické elity*. Podobnou

různorodostí se vyznačují i další příspěvky, takže alespoň částečně může být saturován téměř každý čtenář, který vezme tuto publikaci do rukou.